

sajtómaffiának munkássága, a Fimmen-féle gazdasági világbojkott eszelős kísérlete, a szovjet lengyel offenzívájának kihasználása mind ugyane cél érdekében történik. Végigkísérjük nyomról-nyomra Jásziék, Károlyiék, Kunfiék összeköttetéseit, aknamunkáját a csehekkal, szerbekkel, románokkal karöltve. A legjobb barátságban, intimitásban mindazokkal, akik bennünket szétraboltak és ma is legigázva tartanak. Nekik dolgoznak, mikor meg akarják alapítani a Duna-konföderációt, az Ausztriával és Csonkamagyarországgal bővített kisántántot. Mindezt a demokrácia, a haladás és a világbéke nevében, mint világpolitikai szükségességet. Egy szavuk sincs a trianoni égbekiáltó igazságtalanság ellen, sőt helyeslik azt és meg akarják szilárdítani, állandósítani, konszolidálni a hódítók segítségével és azok barátságára támaszkodva. Feltáru előtünk rettenetes munkájuk, az a léleklusztító mérgezés, melyet Erdélyben vagy Felsőmagyarországon az ottani magyarság ellen elkövetnek. Egy szavuk nincs ezek szenvedéseire, sőt azt az állapotot, mely osztályrészükül jutott, ki akarják terjeszteni Csonka-Magyarországra is. Fölvonulnak előtünk a bizalmas diplomáciai tárgyalások dátumai céljai, eszközei és argumentumai, Benesékkal, Avarescuékkal, a szerbekkel, a francia radikálisokkal, az angol vagy a francia szocialista zszurnalizmus tényezőivel. Olvassuk a megszállt területeken alapított újságjaik gyalázkodásait Magyarországgal szemben, az elnyomott magyarság naponkénti elárulását s hízelgésüket a zsoldban tartó kormányok érdekében. Hogy ragadnak meg minden kínálkozó alkalmat, kicsinyt és nagyot egyaránt, minden lehetőséget, amelybe terveik és reményeik horgonyát beleakaszthatják! A pécsbaranyai háromszög kérdése, a király hazatérése, a nyugatmagyarországi

konfliktusⁿ mind kínálkozó ürügy és jogcím a nyugati és a kisántántközvélemény heccelésére. Új megszállásra ösztönzik a rablókat, új beavatkozásra, hogy azok segítségével még egyszer az álmodott hatalom birtokába kerüljenek. Ahasvérus egy változata alkudozik itt; az dühöng, futkos, átkozódik; szennyet, epét és lángot okádik, hogy ezer év becsületét s egy szerencsétlen nép utolsó életlehetőségét elrabolja.

És mindezek az emberek nyolcvan százalékban magyar nevet viselnek, anélkül, hogy a magyarsághoz bármilyen lelki, vagy erkölcsi közösség fűzné őket. Vezérek szinte hangadók voltak a háború előtti és alatti magyar sajtóban, publicisztikában, tudományban, pártéletben. A liberális Magyarországon nőttek nagyra és tettek szert befolyásra, hogy a két forradalomban aztán nyakára üljenek sajtónak, irodalomnak, közkormányzatnak egyaránt. Mi sokat beszéltünk, háborogtunk, szörnyűködtünk rajta az elmúlt tíz esztendő alatt, hová elnyúltak ennek az emigrációnak hosszú körmei, milyen messzeségekig elhatott lehellete és próbáltuk lemérni mindazt az erkölcsi és politikai kártevést, melyet munkájuk Magyarországnak és a magyar nemzetnek jelentett. De csak most Mályusz Elemér könyvéből néz vissza ránk, mint egy Meduza-fejű valóság, mi volt mindez a maga pokoli embereivel, pokoli céljaival és pokoli eszközeivel!»

Bánk-bán a kolozsvári pályázaton.

Az irodalomtörténet kezdettől fogva úgy tudta, hogy Katona Bánk-bánt beküldte a kolozsvári pályázatra. Ezt maga Katona mondja Bánk-bán kiadásának előszavában: «Ötödik éve, hogy készítettem e darabot, mikor az Erdélyi Múzeumban a kolozsvári leendő játékszintől felszólítás hirdettetett... valójában a híre el is némult, vagy legalább én nem tudok

róla. Részemről elegendő hálát nem adhatok, hogy így esett; mert megvallom, hogy gyengét írtam». Újabb érvünk az 1912-ben előkerült Bánk-bán-kézirat. Ennek keltezése: Kecskemét, 1815 Jakab hava (vagyis július) 30. Mivel a határidő 1815 szeptember vége volt: a keltezés is azt mutatja, hogy a mű e pályázatra készült el; az *idegen* írású kézirat pedig azt, hogy ez volt maga a pályamű. Katona fentemlített hírnélkülisége megáll így is, ha föltesszük, hogy pályaművét értesítés nélkül küldték vissza.

De határozott kijelentés nincs arról, hogy Bánk-bán *megérkezett* Kolozsvárra és valóban résztvett a pályázaton. Ezt veti fel már Baráth Ferenc az Egyetemes Philologiai Közlöny 1897. évf. 849—50. lapján s azt sejtí, hogy a pályamű tán a postán veszett el, mert csak így érti meg, hogy agyonhallgatták.

Ezt a gondolatot mélyíti ki Gyulai Farkas nyug. egyetemi könyvtár-igazgató az Erdélyi Múzeum Egyesületben legutóbb tartott előadásában, azzal a szándékkal, hogy «pörújítást csinál ebben az ügyben». Érvei a következők:

1. Katona maga elismeri 1815. évi művéről, hogy gyenge s kiadásakor annyira átdolgozta, hogy ez nem azonosítható a pályaművel; tehát Katona remekműve nem vett részt a pályázaton.

2. A megjelent darabot az összes magyar kritika se vette számba hús esztendeig, mert Katona nem tartozott Kazinczyék divatos és uralkodó köréhez.

3. Bánk-bánt nem lehetett jutalmazni, mert a királynégyilkosság miatt — éppúgy mint később — az erdélyi gubernium sem engedte volna a jutalmazást és előadást.

4. Nincs rá bizonyosság, hogy Bánk-bán Kolozsvárra érkezett volna. Erre vall az is, hogy Katona a bíráló-

bizottságtól semmiféle értesítést sem kapott.

5. Hogy az Erdélyi Múzeum meg sem említi Bánk-bánt, ennek oka az, hogy a folyóirat *váratlanul* megszűnt s ezért csak öt pályamű bírálatát közölhette.

I. Ami az első érvet illeti: hogy az 1815. és az 1821. évi Bánk-bán annyira eltér egymástól, hogy ugyanegy műnek nem vehető; erre megfelel a két szöveg összehasonlítása. Ez azt mutatja, hogy Katona e hat év alatt valóban sokat tanult részben Bárány Boldizsár Rostájából, részben egyéb dramaturgiai tanulmányai-ból. A dráma szövegéből elhagyta a Mentor és a költő közti hosszadalmas és a tárgyra nem tartozó előbeszélgetést, amely, saját beismerése szerint, «tele van ifjúi vére gőzével, negéddel és feszaléggel». Az 1. jelenésben az öreg Mikhál monológját Mikhál és Simon párbeszédével helyettesítette a hét fiúról, hogy bemutassa idillikus lelkületüket az udvar dőzsölésével és cselszövéseivel szemben. A motiválást mélyítette azzal, ami az első szöveg-ből hiányzik: hogy Biberach Ottónak porokat ad Melinda és Gertrud számára, ami Biberach ördögi jellemét és Ottó sikerét indokolja. A 2. felvonásban új Petur beszédében szent Erzsébet férjhezadásakor Endre király szánalmas szerepe, Bánk részéről Petur elfogatása, illetve a mult felidézésével meghajlítása s a sokat vitatott «bánki sértődés», valamint a felvonás végén Biberach odajöttének indokolása. A 3. felvonásban új Melinda megőrülése; erősen át van dolgozva Bánk és Izidóra jelenete, Tiborc szerepe; Bánk csak az újabb szövegben bízza Melindát Tiborcra. A 4. felvonásban a Gertrud-Melinda-jelenet változott erősen Melinda örültsége folytán. Gertrud halálánál az első szövegben még hiányzik az utolsó okadatolás: Ottó megjelenése és Gertrud törántása Bánkra. Az 5. fel-

vonás erősen tömörítve van Mikhál és a király jelenetében ; ki van hagyva az összevagdalt, átkozódó Petur színrehozása ; viszont Endre túlságosan passzív szerepe javult azzal, hogy Bánkot párbajra hívja. Az utolsó jelenetből kimaradt Izidóra bosszút lihegő beszéde.

E mesevezetési változtatásokon kívül sokat változott a dráma nyelve és verselése : tömörebb és választékosabb lett. Fontos változás az is, hogy Bánk neje az első szöveg Adelajd-ja helyett a sokkal szebb Melinda nevet kapta.

De azonos maradt a mű lényege : az erős drámai cselekmény, a hatalmas jellemek, a mű komor nagyszerűsége, — ami mind feltűnhetett volna a bírálóknak.

II. Arra az ellenvetésre, hogy Bánk-bán talán nem is érkezett Kolozsvárra: megfelel Horváth János «Jegyzetek Bánk-bán sorsáról» c. cikkében. (Napkelet, 1926. évf. 824. l.) Szerinte Döbrenteinek, aki 1851-ig élt, módjában lett volna Katona (Bánk-bán előszavában és nagy dramaturgiai cikkében, 1821), Csányi (Katona-életrajzában, 1840) és Sebeshelyi (Bánk-bán elemzésében, 1845) szemrehányásaira nyilatkozni, hogy Bánk-bán Kolozsvárra nem érkezett. Ha nem tette : oka volt rá — az, hogy hibásnak érezte magát.

III. Elfogadva a 2-ik érvet : hogy Bánk-bánt nemcsak a kolozsváriak, hanem az egyetemes magyarság sem fedezte föl húsz évig (ez Döbrenteiék fő mentsége) s

IV. hogy Bánk-bánt a királynégyilkosság miatt jutalmazni nem lehetett, mert — a pályázat célja szerint — színrehozni se lehetett volna : mindez nem gátolta azt, hogy a pályabírák

Bánk-bánt észrevegyék, méltányolják és ezt a bírálatban kifejezzék.

V. Idevág az az ellenérv is, hogy az Erdélyi Múzeum *hirtelen* megszűnése miatt nem *közölhette* Bánk-bán bírálatát. Erre megfelel maga a folyóirat utolsó füzete. Már címlapja ezt mondja : «Tizedik s *utolsó* füzet». Elején Döbrentei 11 lapon számol be szerkesztői működéséről ; itt közli munkatársai neveit, akik bizonyára a drámabírálok is voltak (csupa szürke név). A drámapályázat beszámolójára 63 lapot fordít : ide bizonyára belefért volna — mint a megbíráltakról — egy 10, 8, vagy 4 oldalas Bánk-bán-kritika. De erre szándék sem volt ; hiszen a 145. lapon ez áll : «Először itt a Pártosság tüzéről kell szólanunk, ezután azon három olyan Író munkájáról, mely leginkább érdemlett figyelmet» — s valóban következnek a Pártosság tüzének, Bolyai Farkas három darabjának s Kún Lászlónak bírálatai ; — ez után annak bejelentése, hogy még egy mű bírálatra készen van, de helyhiány miatt nem közölhető. Ám e darab címe «Losonczi Bánffy István», nem pedig «Bánk-bán». A bírálók a beérkezett 12 pályamű felét érdemesítették bírálatra, de ezek közt Bánk-bán nem volt — érett megfontolás alapján, nem a folyóirat megszűnésének kényszere folytán.

A fent ismertetett ellenérvek tehát semmiben sem másítják meg eddigi irodalomtörténeti tudásunkat. Továbbra is áll ez, hogy Bánk-bán a kolozsvári pályázatra készült, ott részt is vett, de a pályaműveknek még jobbik felébe sem jutott be, — mert Döbrentei és társai a maguk korának divatán, irodalmi ízlésén felülemelkedni nem tudtak. *Hajnóczy Iván.*

A NAPKELET minden közleményeért írja felel.

A folyóirat szerkesztője : TORMAY CÉCILE. Helyettes szerkesztője : HARTMANN JÁNOS.

A kiadásért felelős : HEGEDŰS ISTVÁN.

Stephaneum nyomda r. t. — Nyomdaigazgató : KOHL FERENC.